

Силвия Коева
НАБЛЮДЕНИЯ ВЪРХУ УПОТРЕБАТА
НА ЗВАТЕЛНИТЕ ФОРМИ НА МЪЖКИТЕ
СОБСТВЕНИ ИМЕНА

Silviya Koeva
OBSERVATIONS ON THE USE
OF THE VOCATIVE FORMS OF MALE
PROPER NAMES

Abstract: The paper aims to present the motives, reviewed by Bulgarian linguists, for using the main forms of male proper names instead of their vocative forms when addressing someone. Attention is paid to their attitude of mind towards this phenomenon. Secondly, the author shows the results of a questionnaire which serves to emphasize the respondents' preference to vocative forms in certain situations of communication.

Keywords: vocative forms, male proper names, pragmatic motives.

Звателните форми на личните собствени имена имат особен статут в съвременния български език. Неведнъж е писано за тяхното „пренебрегване“ в речта – за конкуренцията между звателните и общите форми. Търсени са причините за нея, в същото време ясно се открояват разликите в степента ѝ на проява при звателните форми на мъжките собствени имена и при тези на женските.

Конкуренцията между общите и звателните форми при мъжките собствени имена за лица е сравнително ново явление и затова не е била главен акцент в научните изследвания. Причина за превръщането ѝ в обект на наблюдение тук е все по-честата употреба в устната реч на основните форми на мъжколичните

собствени имена¹ при обръщение. Съвсем не са редки случаите, в които се чуват изречения като „Иван, да тръгваме вече“. Откриват се и в съвременни български художествени произведения². Високата им честотност е забелязана още от Хр. Първев (Първев 1981: 91). И тъй като се наблюдават сериозни колебания в речевата практика, както и несъответствия между оценките на явлениято от страна на специалистите и на неспециалистите, проблемът е актуален.

Изследването си поставя за цел най-напред да представи, обобщи и сравни изтъкваните от българските езиковеди причини, водещи до употребата на общите форми на женските и мъжките собствени лични имена като обръщения, и след това да подчертае отношението на учените към замяната на звателните форми. На второ място се представят резултати от анкета, с която се правят предварителни наблюдения върху езиковите нагласи на анкетираните към употребата на общите и звателните форми на мъжколичните собствени имена.

П. Радева отбелязва: „Има автори, които продължават да твърдят, че звателните форми са едва ли не анахронизъм, и такива, които са радетели за запазването им (Елена Георгиева, Христо Холиолчев, Стефан Брезински и др.). Докато едните пренебрегват данните от разговорната практика, другите се основават на тях“ (Радева 2016: 82). Авторката посочва още: „И досега липсва изследване, в което становището срещу звателните форми да е подкрепено с обективен анализ на достатъчно количество материал от живата реч...“ (Радева 2016: 81). П. Радева стига до извода, че звателните форми имат спонтанна поява в разговорната реч, а в книжовната реч се избягват „контролирано“. „С това

¹ Разглеждат се имена, представителни за българската антропонимична система (а не например такива като Джон, Уилям, Майкъл, макар че при тях, в значително по-редки случаи, също се наблюдава въпросната конкуренция).

² Такова например е повестта „Жажда“ (2018) на Захари Карабашлиев, където се използва формата *Даниел* за обръщение към главния герой – с. 67, 69, 84, 94.

положение нормативните предписания трябва да се съобразят“ (Радева 2016: 83). Необходимо е установяване на норма, засягаща употребата на звателните форми, защото не може да се говори с категоричност за постепенно изоставяне или за окончателно изтласкване³. Наблюдават се колебания, смесване и непоследователна употреба. Ако се допусне обаче, че зад тях стоят конкретни причини, еднакви за по-голямата част от носителите на българския език, изборът на формите се мотивира, следователно в разговорната практика невинаги ще се наблюдава спонтанна поява. Може да се направи опит за установяване на това доколко са се специализирали в изразяването на съпътстващи значения (като близост между събеседниците, по-силно емоционално състояние на говорещия); дали като носители на тези значения не са ограничили функционирането си в сферите, където изразяването им е най-често и естествено. Разбира се, неведнъж е обръщано внимание на факторите, които водят до замяната на звателната форма на собствените имена с общата – преди всичко във връзка с женските собствени имена. В такива изследвания обаче или се изказва несъгласие с описаната езиковата нагласа, или няма категоричност, понякога не се говори за комплекс от причини, но е необходимо явлението да се оценява не само с оглед на определена сфера на общуване или на един тип комуникативна ситуация.

Звателните форми на женските собствени имена⁴ са с по-различен статут в речта в сравнение с тези на мъжките собст-

³ Р. Ницолова например пише: „В съвременния български език се наблюдава в редица случаи конкуренция между звателните форми или пълно изместване на звателните от общите форми“ (Иванова, Ницолова 1995: 26). Не конкретизира дали твърдението се отнася само за нарицателните съществителни имена, следователно според авторката важи и за собствените.

⁴ В това число се включват дори и тези, които се образуват чрез замяна на окончанието на собственото име с окончанието *-е*, в случаите, когато не се възприемат като умалително-гальовни форми (*Стефка* – *Стефке*). Р. Ницолова отбелязва, че умалително-гальовните звателни форми, както и тези на *-е*, *-ке*, за разлика от звателните форми на *-о* от

вени имена – употребата им е значително по-ограничена. Отстъплението на звателната форма пред общата форма в употребата на обръщенията започва в началото на ХХ в., разпростира се първо върху женските собствени имена и по-късно обхваща мъжките и започва да се среща и при нарицателни имена.

Още през 1928 г. Ст. Младенов публикува статията си „Убийството“ на звателния надежъ и други езикови неуредици (Младенов 1928), където изказва категорично своето становище срещу оценката на форми от типа на *Елено* като груби, обидни, просторечни и подходящи само за обръщение към жени, намиращи се ниско в социалната йерархия. И въпреки че не е съгласен със схващането, че употребата на формата *Елена* трябва да се третира като знак за висока образованост, езиковедът пише за него и така потвърждава, че е битувало сред тогавашното българско общество (Младенов 1928: 215). Силният призив за запазване на звателните форми в тези случаи навярно е резултат от това, че конкуренцията е в своето начало. Същият дух се поддържа в *Граматика на българския език* (Младенов, Попвасилев 2012: 240). Макар и съвсем бегло, Ст. Младенов споменава в края на статията си, че не бива да се използва обръщение *Борис* вм. *Борисе* (визира се конкретен превод на литературно произведение), без да задълбочава въпроса за звателните форми при мъжките собствени имена. Конкуренцията между тях и общите форми не го е притеснявала в същата степен.

Специално внимание на звателните форми обръща и Хр. Първев в *Звателните форми при съществителни имена в съвременния български език* и *Форми на собствените лични имена в служба на обръщения* (Първев 1981). Акцентът отново е поставен върху собствените имена на жени, но много повече авторът набляга на обясняването на конкуренцията, предизвикана

ж.р., по-слабо се възприемат като неизискани. Авторката определя избягването им като ненормативна употреба, но говори за **зачестяването ѝ** (Ницолова 2008: 78). Изтъква като основна причина за това престараването на адресанта в старанието си да е културен и учтив (Иванова, Ницолова: 1995: 27).

както от езикови, така и от извънезикови фактори – „...от личните предпочитания и вкусове, от средата и характера на разговора, от възрастта на събеседниците и пр.“ (Първев 1981: 90). Главно отбелязва, че звателните форми на *-o*, *-ийо* се изоставят често под влияние на чуждоезикови модели, а тези на *-ке* – поради стремeжa на говорещия да изглежда по-интелигентен и „по-модерен“. Той обръща внимание на ролята на повече социолингвистични фактори, основен сред които е наличието на социална дистанция. Ако тя е минимална, се употребяват повече звателни форми.

По отношение на незачитането на звателните форми на мъжките лични имена Хр. Първев изказва мнение, че „...главен фактор тук е влиянието откъм женските лични имена и поначало имаме работа с едно и също явление“ (Първев 1981: 93). Явленията са безспорно сходни, но все пак не напълно тъждествени. Общите форми в тези случаи според автора се откриват „в речта на интелигенцията и особено на полуинтелигенцията, по-често в речта на жени, когато желаят да се представят за по-изискани, по-модни, че и за „по-интелигентни“ (Първев 1981: 93). За пръв път се появява факторът пол, макар че в днешно време не се забелязва да действа с особена сила. А и още повече самият езиковед после допълва: „За да бъдем обаче справедливи, ще кажем, че таква употреби може да се наблюдават и в речта на мъже“ (Първев 1981: 93). Той е категоричен, че в никакъв случай те не трябва да се толерират, а винаги да се избягват, защото звателните форми са „по-български“.

Подобно на повечето езиковеди, занимаващи се с проблематиката, Ст. Стоянов не се спира на мъжките имена, а пише за звателните форми на женските имена, завършващи на *-a*, *-я*, че са добили вече „...оттеньк на грубоватост, поради което употребата им е ограничена в битово-разговорната реч“ (Стоянов 1980: 232). Ст. Георгиев констатира: „При собствените имена от ж. род вече надделява основната форма за обръщение: *Мария*, а не *Марийо*, *Елена*, *Милкана* (наред с *Милкано*)“ (Георгиев 1999: 282). П. Пашов също говори за „упадък“ на звателните форми като цяло и обръща внимание, че „Най-младото поколение вече избягва да

казва Марийо, Людмило, Галино, Емилийо, а предпочита да използва като обръщения общите форми...“ (Пашов 2013: 80). Все пак на последно място в съответния раздел посочва: „Същото се забелязва и при мъжките имена, макар и в по-слаба степен...“ (Пашов 2013: 80) и отправя по-скоро препоръка: „Но звателните форми са едно богатство на езика ни и ние трябва да се стремим да ги употребяваме като обръщения. При редица народни, широко разпространени мъжки и женски лични имена е по-добре да се употреби звателната форма, а не общата форма, напр. *Иване, здравей!*, а не *„Иван, здравей!“*, *Пенке, къде отиваш?*, а не *„Пенка, къде отиваш?“*“ (Пашов 2013: 390).

Р. Ницолова говори за нарастващо избягване на звателните форми на *-е, -ке* (не само на тези на *-о/ -йо/ -ьо*), макар то да се приема за ненормативно и самите форми да не се осъзнават като неизискани и груби. Следователно проблемът не трябва да се търси само във фонетичния облик, а във функцията им (напр. баща към дъщеря си – *Стефке, донеси чантата на майка си*; преподавател към своя студентка – *Стефка/Стефке, предайте реферата си*). В тези случаи Ницолова говори за свръхстарателност и дава това обяснение и за употребата на общите форми вместо звателните при имената от м.р. Езиковедката пише още: „Днес у младите хора, които общо взето са по-образовани, при избора на звателната форма на *-о* и общата форма от собствени имена от ж.р. за обръщение се наблюдава следната опозиция: ако при общуването са налице от страна на говорещия дистанцираност, официалност спрямо адресата, се избира общата форма, а ако говорещият иска да означаи интимност, близост, може дори и грубост, е предпочитана звателната форма“ (Ницолова 2008: 77).

Ст. Брезински обръща повече внимание на проблема за звателни форми на мъжките собствени имена, но посочва причини само за изтласкването на женските звателни форми от употреба: „... формите за обръщение като „Марийо!“, „Сийо!“, „Нийо!“ и пр. звучат за някого твърде грубо, а за езиковедите те са вече архаизирани, т.е. остарели“, след което добавя също, че такива обръщения може да се възприемат като обидни (Брезински 2004:

189). Езиковецът обаче вижда необходимост да отправи по-силен призив за запазване на звателните форми, като нарича обръщенията чрез основната форма на собствените мъжколични имена в медиите неестествени обръщения и небългарски форми (Брезински 2004: 190). Авторът отчита, че „...звучат твърде маниерно, изкуствено и в крайна сметка напомнят чужди образци...“ (Брезински 2004: 189). Днес, само след няколко години, може да се каже, че на много хора такива употреби дори не им правят впечатление.

Дотук може да се обобща следното:

1. Преди всичко се посочват причините за явлението, за сягащо собствените имена на жени, което поставя въпроса дали същите водят до изтласкване от употреба на мъжките звателни форми. Например едва ли често ще се приемат за просторечни, неизискани и груби формите *Иване*, *Марияне* и др.

2. Има различия при обясняването на разглеждането явление, когато то се наблюдава при собствени имена със звателни форми на *-о* и при такива на *-е*.

3. Вижда се, че е трудно да се направи цялостно изследване върху мотивите за изтласкването на звателните форми, затова отделните езиковеди обръщат внимание на някои от тях, в повечето случаи без оглед на това кои са актуални при определени условия на общуване. По този начин се създава представа, че те са винаги валидни, при това в съвкупността си, и следователно до т.нар. упадък на звателните форми на женските собствени имена довеждат следните фактори:

3.1. Част от носителите на българския език смятат звателните форми на женските собствени имена за: **груби, обидни; просторечни, неизискани**. Това е най-често посочваното обяснение за звателните форми на *-о*. Според Ст. Брезински те са приемани и за **остарели**.

3.2. При употреба на звателните форми между комуникантите съществува отношение на **интимност, близост, неофициалност**.

3.3. Както посочва Р. Ницолова (Иванова, Ницолова 1995: 28), обръщенията носят информация както за адресата, така и за адресанта в комуникативната ситуация. Адресантът, който си служи с разглежданите форми, е **ниско образован** и/или е **от по-старото поколение**. Това са по-рядко споменавани фактори. Обратно на някои съвременни твърдения Хр. Първев посочва, че младите хора често стилизират речта си с обръщения на *-o* (Първев 1981: 92). Това е доказателство, че никоя от изрежданите особености не може да се разглежда извън условията на комуникативната ситуация.

Свърхстарателността и стремежът за имитиране на чужди модели обикновено не са посочвани характеристики на адресанта, но му се приписват от някои езиковеди, ако той заменя и звателните форми на *-e* с основните. „Чуждопоклонничеството“ се изтъква като основна причина за избягването на всички звателни форми, но на доста по-ранен етап (вж. Иванова, Ницолова 1995: 26).

3.4. Адресатът се намира **на ниско стъпало в социалната йерархия**. Това обяснение се дава рядко.

Вижда се, че комуникативната ситуация, която се създава при приемането на всички описани особености на компонентите ѝ, е малко възможна, особено ако се вземе предвид, че последните две характеристики в известна степен си противоречат. Нужно е да се приеме, че тези допълнителни значения, съпътстващи употребата на звателните форми, не са винаги валидни.

Също така веднага може да се допусне, че част от тях не се отнасят до употребата на звателните форми на мъжколичните собствени имена. Например най-много изпъква квалификацията като груби, обидни и просторечни, но едва ли ще се изтъкуват така мъжките звателни форми. Затова се приема, че двете съображения на говорещия – със степента на близост и с наличието на социално равенство/неравенство, са основни при избора на обща или звателна форма на мъжколичните собствени имена.

4. Доколкото се прави опит да се обясни конкуренцията между звателните и общите форми на собствените имена за

мъже, се посочват само следните фактори: 1. влияние, оказано от отстъпването от женските звателни форми; 2. следване на чуждоезиков модел; 3. свръхстарателност; 4. стремеж на адресанта да изглежда по-интелигентен и модерен (тук с известна условност се намесва факторът пол).

Вижда се, че картините не са с еднакви мащаби, но не са еднакви и по същество. Разлики се откриват и при оценката на явлението. Докато днес се приема, че вече в много случаи носителите на езика не са длъжни да се придържат към препоръките за запазване на звателните форми на женските имена, по отношение на мъжките звателни форми се заема крайна позиция за запазването им (Ст. Младенов, Хр. Първев, Ст. Брезински). При П. Пашов призивът не е толкова силен, но е също в тази насока. Р. Ницолова просто ги определя като „намиращи се в противоречие с нормите на нашия език“ (Иванова, Ницолова 1995: 27). Интересно е, че Пенка Радева разглежда обратното явление – как съвременната разговорна реч „се стреми да си върне“ и звателните форми на личните имена (Радева 2016: 75–76). Едни автори само отбелязват засилващата се тенденция, други приканват да ѝ се противодейства, а трети говорят за поява на обратното явление.

Ст. Младенов, който пише за убийство на звателния падеж, представя съществуващото още тогава схващане, че в конкретна комуникативна ситуация на неравнопоставеност между общуващите звателната форма се употребява „на място“, макар че изказва несъгласие с него. Не е съгласен и с това, че тя трябва да се определя като обидна. Това, разбира се, е така – формата сама по себе си не служи за изразяване на обида, а употребата ѝ в конкретна ситуация може да се изтълкува по този начин. Същото се наблюдава и когато се обърнем към висшестоящ с умалително-гальовната форма на името му. В едни случаи тя се оценява положително, но в описания неуместността я превръща в обидна, в отрицателно явление.

Причините за конкуренцията може да са свързани, разбира се, с формата на името, но по-интересни и не докрай изяснени са тези от социолингвистично естество. Важно е да се установи кои

са и кога говорещите се съобразяват с тях. На основата на резултатите на подобно, но по-мощно изследване, ще е възможно да се оформят конкретни предписания за употребата на звателните форми на мъжките собствени имена, за да не се определя всяка тяхна замяна като ненормирана. С такава цел се проведе анкета, чиито резултати се представят във втората част на изследването. Те служат по-скоро за изграждане на предварителни впечатления, за отчитане на някои основни нагласи. Въпреки това са интересни и в немалка степен подкрепят заеманата тук позиция, че предпочетената форма често е съобразена с особеностите на комуникативната ситуация, рядко изборът ѝ е случаен и не трябва да се тълкува еднозначно.

Анкетата се проведе с 80 студенти на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ (в т.ч. на филиала на Университета в гр. Враца и на Педагогическия колеж в гр. Плевен) на възраст от 19 до 53 години. Те са от различни населени места и се обучават в различни специалности – както с филологическа, така и с друга насоченост. С отговорите им се установява изборът им на обръщение в конкретни ситуативни условия.

Въпросите описват няколко ситуации, в които се вземат предвид възрастта на участниците в общуването, емоционалното състояние на адресанта и това дали обстановката е официална (работна/учебна среда), или е неофициална, дали се наблюдават отношения на социално неравенство. Поради ограничения обем на изследването по-долу ще се представят само някои от тях, както и основните изводи.

Целта на анкетата е не само да илюстрира съществуващата конкуренция между разглежданите форми на собствените имена, но да акцентира върху това, че едни и същи носители на езика си служат и с двете в различни комуникативни условия. Отчита се дали това става хаотично, или се следват определени съображения. Макар те да не са еднакви за всички носители на езика, от количеството на дадените отговори може да се очертаят основни тенденции, подлежащи на по-задълбочено изследване. Една от работните тези е, че общата форма се обвързва със съществу-

ващата социална дистанция между комуникантите, а оттам – с изразяването на уважение към събеседника. Любопитно е да се отчете не само въздействието на социалните фактори, но и връзката с емоционалното състояние на адресанта (а и на адресата).

Анкетираните трябва да изберат общата или звателната форма на мъжко собствено име в различни ситуации. След подточките е посочен броят на избраните съответния отговор. На някои въпроси един или двама не са дали отговор.

Ситуация 1. Неочаквано срещате приятел, когото не сте виждали от 2-3 години.

- а) *Здравей, Стоян!* 10 б) *Здравей, Стояне!* 70

Ситуация 2. От две седмици сте студент/ка в първи курс и още не сте опознали добре колегите си. Срещате един от тях на улицата и го поздравявате.

- а) *Здравей, Стоян!* 53 б) *Здравей, Стояне!* 27

Ситуация 3. Как ще поздравите колегата в деня на дипломирането си?

- а) *Здравей, Стоян!* 11 б) *Здравей, Стояне!* 68

Дотук може да се види, че със сигурност почти всички носители на българския език използват и двете форми на мъжколичните собствени имена като обръщения и това зависи от степента на близостта им със събеседника⁵.

Ситуация 4. Обръщате се към свой приятел, докато гледате филм.

- а) *Стефан, дай чипса насам.* 1 б) *Стефане, дай чипса насам.* 78

Ситуация 5. Обръщате се към колега състудент по време на паузата между лекциите в трети курс.

- а) *Михаил, успя ли да запишеш всичко?* 20
б) *Михаиле, успя ли да запишеш всичко?* 58

Въпреки че и в двете ситуации общуващите са в отношение на равноправие, се забелязва, че мястото на общуването влияе в

⁵ Поради броя на описаните ситуации е невъзможно да се проследи дали например 10 от отговорилите с а) на третата са същите 10 с отговор а) на първата, но наблюденията върху количествения резултат са показателни за така оформените изводи.

известна степен върху предпочетената форма. Степента на близост навярно също оказва влияние. Деветнадесет души променят избора си.

В следващите ситуации анкетираните трябва да отчетат и наличието на дистанция между себе си и събеседника си, като употребят (или не) учтивата форма за мн. ч. Предположението, което се очаква да се потвърди, е, че в комбинация с учтивата форма по-често българинът си служи с основната форма на собственото име, която сигнализира за социално неравноправие или липса на близки отношения и по този начин – уважение. Отчитането на тези отговори е особено интересно, тъй като Ст. Брезински заема следната позиция: „Щом обръщението е на малко име (при това неприето в такъв вид (има се предвид основната форма на името – *бел. моя – С. К.*) и съчетание с учтивата форма, целият израз звучи съвършено маниерно и всъщност не е препоръчван от никое граматическо ръководство“ (Брезински 2014: 190). Усеща се крайната нагласа на езиковеда, но непредубедените носители на езика в днешно време са по-скоро на противоположното мнение, както се вижда от отговорите по-долу.

Ситуация 6: Обръщате се към колега състудент, с когото са Ви запознали на същия ден във връзка с участието Ви в предстояща конференция.

- а) *Димитър*, *направи ли си вече регистрация за участие?* 5
- б) *Димитре*, *направи ли си вече регистрация за участие?* 0
- в) *Димитър*, *направихте ли си вече регистрация за участие?* 65
- г) *Димитре*, *направихте ли си вече регистрация за участие?* 9

Убедителен е резултатът от наблюдението тук. Когато говорещият се обръща към мъж, с когото не се намира в близки отношения, в официална сфера на общуване, той обикновено избягва звателната форма. От анкетираните, голяма част от които избраха *Стояне* в по-горните ситуации, 70 предпочитат тук да използват *Димитър*, като само петима от тях няма да употребят учтивата форма в общуването. Резултатът при ситуациите 7 и 8 е с незначителни разлики (Може да се допусне, че е заради уточнението за липса на възрастова разлика). Особеното при 8 е, че малко повече от анкетираните не са избрали учтивата форма.

Навярно причината е отношението на неравноправие, при което говорещият е „по-главен“.

Ситуация 7: Обстановката е официална (свързана с Ваши служебни задължения). Налага Ви се да се обърнете към мъжа до Вас, с когото тъкмо са Ви запознали. Изглежда, че сте на една възраст.

- а) *Извинявай, Ясен, кога приключва заседанието?* 7
- б) *Извинявай, Ясене, кога приключва заседанието?* 1
- в) *Извинете, Ясен, кога приключва заседанието?* 58
- г) *Извинете, Ясене, кога приключва заседанието?* 11

Основната форма избират 65 респонденти (само с 4 по-малко от ситуация 6), а останалите 12 се придържат към употреба на звателната форма.

Ситуация 8: Обстановката е официална, обръщате се към мъж на Вашата възраст, който трябва да Ви асистира, т.е. Вие ще го ръководите. Запознали са Ви преди 15 минути.

- а) *Павлин, покажи ми програмата.* 12
- б) *Павлине, покажи ми програмата.* 1
- в) *Павлин, покажете ми програмата.* 54
- г) *Павлине, покажете ми програмата.* 11

Отново категорично се предпочита общата форма на собственото име (66 души срещу 12 за звателната). Вижда се, че има леки колебания дали да се избере учтивата глаголна форма.

Ситуация 9: Много сте развълнуван/а от неочаквана среща със скъп приятел.

- а) *Иван, много се радвам да те видя!* 1
- б) *Иване, много се радвам да те видя!* 79

Ситуация 10. Той Ви казва, че друг Ваш близък е претърпял инцидент. Обаждате се по телефона на пострадалия.

- а) *Стоян, много съжалявам за случилото се.* 13
- б) *Стояне, много съжалявам за случилото се.* 67

Ситуация 11. Братовчед Ви много Ви е ядосал за нещо и не можете да сдържите яда си.

- а) *Стефан, как можа да го направих!* 2
- б) *Стефане, как можа да го направих!* 77

Последно ще бъде отбелязано, че емоционалното състояние както на адресанта, така и на адресата е фактор за избора на формата, но не особено силен. При изразяване на радост, както и на гняв се предпочита звателната форма. Трябва да се има предвид обаче и близостта между събеседниците. При тъга, проява на съчувствие някои от респондентите избират общата форма, сякаш за да се дистанцират, да не проявят грубост.

След анализа на представените резултати се обобщават следните изводи:

1. Всички анкетиранни с изключение на един са избирали или общата, или звателната форма на мъжките собствени имена, като са отчитали особеностите на комуникативните ситуации, т.е. ползват и двете форми като обръщения. Доказателство за това е фактът, че при няколко от въпросите собственото име е едно и също, но те са давали различни отговори.

2. Основен фактор за избора е близостта между общуващите. Ако се познават от по-дълго време, участниците избират звателната форма. Затова например в една от описаните ситуации 99% избират обръщението *Иване*. С това се потвърждават и днес наблюденията на Хр. Първев.

3. Това твърдение обаче не бива да се абсолютизира, защото, ако в ситуация, в която комуникантите се намират в същата степен на близост, се намеси друг фактор – *емоционално състояние* (при това зависи каква е емоцията), положението може да се промени. Докато в споменатия пример само един е избрал общата форма на собственото име, в ситуация, в която приятелят е пострадал и трябва да се изрази съпричастност, 12 от респондентите се разколебават и избират общата форма. Може да се предположи, че в такива случаи усещат, че звателната форма е в известна степен груба. Но тъй като мнозинството се придържат към нея, този фактор играе по-скоро второстепенна роля при проявата на конкуренция.

4. В няколко ситуации анкетираните се съобразяват с наличието на по-голяма дистанция между тях и събеседника им, като употребяват (или не) учтивата форма за мн. ч. Убедителен обаче

е резултатът, според който, когато при официална комуникация говорещият се обръща към мъж, с когото не се намира в близки отношения, но двамата са на еднаква възраст и се познават, той обикновено избягва звателната форма (87% избират общата форма, от тях 81% я обвързват с учтивата форма, само около 11,5% се придържат към съчетаването на учтива форма със звателна форма, 1 не е отговорил).

Направените изводи може да се използват като основа за по-задълбочени наблюдения, както и за сравнение с мотивацията при избора на звателните форми на женските собствени имена при провеждането на подобна анкета.

БИБЛИОГРАФИЯ

Брезински 2014: Брезински, Ст. *Езиковата култура, без която (не) можем*. Пловдив: ИК „Хермес“. // **Brezinski 2014:** Brezinski, St. *Ezikovata kultura, bez koyato (ne) mozhet*. Plovdiv: IK “Hermes”.

Георгиев 1999: Георгиев, Ст. *Морфология на българския книжовен език*. (Четвърто издание). В. Търново: Абагар. // **Georgiev 1999:** Georgiev, St. *Morfologia na bylgarskia knizhoven ezik*. (Chetvarto izdanie). V. Tarnovo: Abagar.

Иванова, Ницолова 1995: Иванова, К., Р. Ницолова *Ние, говорещите хора*. София: УИ „Св. Климент Охридски“. // **Ivanova, Nitsolova 1998:** Ivanova, K., R. Nitsolova *Nie, govoreshtite hora*. Sofia: UI “Sv. Kliment Ohridski”.

Младенов 1928: Младенов, Ст. Убийството на звателния падежъ и други езикови неуредици. – В: *Родна реч*. кн. 5, 215–217. // **Mladenov 1928:** Mladenov, St. Ubijstvoto na zvatelnia padezh i drugi ezikovi neureditsi. – In: *Rodna rech*. кн. 5, 215–217.

Младенов, Попвасилев 2012: Младенов, Ст., Ст. Попвасилев *Граматика на българския език*. (Второ, фототипно издание). София: Изток-Запад. // **Mladenov, Popvasilev 2012:** Mladenov, St., St. Popvasilev *Gramatika na balgarskia ezik*. (Vtoro fototipno izdanie). Sofia: Iztok–Zapad.

Ницолова 2008: Ницолова, Р. *Българска граматика. Морфология*. София: УИ „Св. Климент Охридски“. // **Nitsolova 2008:** Nitsolova, R. *Balgarska gramatika. Morfologia*. Sofia: UI “Sv. Kliment Ohridski”.

Пашов 2013: Пашов, П. *Българска граматика*. Пловдив: ИК „Хермес“. // **Pashov 2013:** Pashov, P. *Balgarska gramatika*. Plovdiv: IK „Hermes“.

Първев 1981: Първев, Хр. Звателни форми при съществителните имена в съвременния български книжовен език. – В: *Българска книжовна реч*. Том втори. Съст.: Е. Георгиева, Н. Тодорова. София: ДИ „Народна просвета“, 88–94. // **Parvev 1981:** Parvev, Hr. *Zvatelnite formi pri sashtestvitelnite imena v savremennia balgarski knizhoven ezik*. – In: *Balgarska knizhovna rech*. Vol. 2. Sast.: E. Georgieva, N. Todorova. Sofia: DI „Narodna prosveta“, 88–94.

Радева 2016: Радева, П. Разговорната реч – паметта на езика. – В: *Българският език и ние. Сборник статии в чест на 65-годишнината на доц. д-р Руси Русев*. Русе: УИ „Ангел Кънчев“, 72–85. // **Radeva 2016:** Radeva, P. *Razgovornata rech – pametta na ezika*. – In: *Balgarskiyat ezik i nie. Sbornik statii v chest na 65-godishninata na dots. D-r Rusi Rusev*. Ruse: UI „Angel Kanchev“, 72–85.

Стоянов 1980: Стоянов, Ст. *Граматика на българския книжовен език. Фонетика и морфология*. Трето издание. София: Наука и изкуство. // **Stoyanov 1980:** Stoyanov, St. *Gramatika na balgarskia knizhoven ezik. Fonetika I morfologia*. Treto izdanie. Sofia: Nauka i izkustvo.